

PÄÄKIRJOITUS

JATKUVA OPPIMINEN ON LUPAUS PAREMMASTA TULEVAISUUDESTA

VALTIONEUVOSTON AJAMAAN jatkuvan oppimisen uudistukseen sisältyy lupaus siitä, että päivittämällä tarvittavaa osaamista ja reagoimalla ketterästi muuttuvan työelämän ja yhteiskunnan vaatimuksiin, voi pärjätä taloudellisessa kilpailussa. Lupaus esitetään heti uudistusta linjaavan asiakirjan nimessä: ”Osaaminen turvaa tulevaisuuden” (Valtioneuvosto 2020; ks. myös Kinnari ym. 2022).

Jatkuva oppiminen on malliesimerkki politiikasta, jota oikeutetaan tulevaisuutta koskevilla lupauksilla (*promissory legitimacy*; Beckert 2020). Saksalainen sosiologi Jens Beckert esittää, että uskottavan kuuloisilla esityksillä tulevaisuuden kehityskuluista halutaan ohjata kansalaisia tekemään tarvittavia panostuksia tässä ja nyt. Tulevaisuutta ei kuitenkaan voi kukaan päättää ennustaa, joten uudistukset perustuvat mielikuviin mahdollisista tulevaisuuksista. Mielikuvia läpäisevät poliittiset intressit, toiveet, fantasiat ja sosiaaliset normit. Tulevaisuuteen heijastuvat pelot ja intohimot ohjaavat politiikkaa.

TUTKIMUKSEN KANNALTA KIINNOSTAVIA ovat lupaukset, jotka hyvistä aikeistaan huolimatta eivät toteudukaan, ainakaan kaikkien osalta. Jos parannuksia ei tapahdu – jatkuvasta oppimisesta ei esimerkiksi seuraakaan vakaampaa työmarkkina-asemaa ja vaurautta – politiikka epäonnistuu. Seuraa hämmennystä, pettymystä, näköalattomuutta ja epäjärjestystä,

jota voidaan kuvata anomian käsitteellä (Beckert 2020).

Anomia tarkoittaa normittomuutta, joka syntyy yksilön toiveiden, kulttuuristen odotusten ja käytössä olevien keinojen kohtaamattomuudesta. Kehkeytyy moraalinen tyhjyyden tila, jossa elämä koetaan tarkoituksettomaksi. Käsitteen luonut ranskalainen sosiologi Émile Durkheim (1858–1917) painotti nimenomaan kärsimystä, joka syntyy, kun yhteiskunnalliset normit eivät enää ohjaa ja rajoita sitä, mitä yksilö voi tavoitella. Kun kaikki tulevaisuuden polut ovat näennäisesti avoinna – kun kaikkia kehoitetaan jatkuvasti oppimaan, kehittämään itseään ja pyrkimään parempaan – yksilö ei voi koskaan saavuttaa tyydytystä. Aina voi kenties saada tai olla jotain enemmän. Oman elämänsä jatkuva oppija jää vangiksi loppumattomien pyrkimysten noidankehään.

ANOMIAN TEORIAA EDELLEEN kehittänyt amerikkalainen Robert K. Merton (1910–2003) esitti, että ihmiset yrittävät sopeutua anomian synnyttämään paineeseen eri tavoin. He voivat mukautua yhteiskunnallisiin päämääriin ja velvollisuuksiin, kuten jatkuvan oppimisen ihanteisiin, tai hylätä ne toimimalla moraalisten sääntöjen vastaisesti. Beckert (2020) pitää populistista liikehdintää esimerkkinä vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen vastustamisesta. Päättäjien visiot eivät auta lupauksiin pettyneitä kansalaisia,

TARVITAAN POLITIIKKA, JOSSA UUTTA OPPIMALLA EDISTETÄÄN LAAJA-ALAISTA SIVISTYSTÄ, RAUHANOMAISTA KONFLIKTIEN RATKAISUA, SOSIAALISTA OIKEUDENMUKAISUUTTA JA EKOLOGISTA KESTÄVYYTTÄ.

vaan katseet kääntyvät idealisoituun menneisyyteen. Koulutuskielteisyys ja itse valittu tietämättömyys saattavat ilmentää kapinaa yhteiskunnan normeja vastaan. Toisaalta yksilö voi olla menettänyt uskonsa vallitseviin arvoihin ja niitä koskeviin lupauksiin, mutta tekee silti sen, mitä häneltä odotetaan: suorittaa esimerkiksi pakolliset työllistettävyyttä aktivoivat toimet työnhakijana ollessaan.

Anomian kehyksessä tarkasteltuna omasta jakamisesta voi tulla moraalinen raja niille, joilla on tahtoa ja resursseja mukautua jatkuvan oppimisen politiikkaan ja kehittää itseään työmarkkinoiden tarpeiden suuntaisesti. Uupumus pakottaa arvioimaan uudelleen vallitsevaa arvomaailmaa. Aikuiskasvatuksen ja työelämän tutkijat Soila Lemmetty ja Kaija Collin (2020) ovat analysoineet työpaikoilla ja työtä varten tapahtuvaa oppimista inhimillisen ja sosiaalisen kestävyden (*sustainability*) näkökulmasta. Heidän mukaansa kestäväällä perustalla olevissa oppimisympäristöissä yksilöiden hyvinvointiin kiinnitetään huomiota, vanhaa tietämystä kierrätetään uusiokäyttöön ja uutta tietoa päästään nopeasti soveltamaan käytäntöön.

TÄMÄN NUMERON NÄKÖKULMAT ja puheenvuorot osoittavat, että taidoista ja osaamisesta tarvitaan laaja-alaista keskustelua. Jatkuvaan oppimiseen sisältyvä tulevaisuudenlupaus vahvistuvasta kilpailu-

kyvystä ei riitä. Työn, teknologian ja organisaatioiden muutosten aiheuttamat haasteet eivät saa ylittää yksilöiden kapasiteettia, oppimiselle on oltava riittävästi aikaa, eikä ketään tule jättää yksin oppimisvaikeuksiansa kanssa. Turhautumista ja merkityksettömyyden kokemusta oppimisen äärellä emme halua. Tarvitaan politiikkaa, jossa uutta oppimalla – sekä työssä että työn ulkopuolella – edistetään laaja-alaista sivistystä, rauhanomaista konfliktien ratkaisua ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta sekä turvataan maapallon ekologinen kestävyys.

Ulpukka Isopahkala-Bouret

LISÄÄ AIHEESTA

- Beckert, J. (2020). The exhausted futures of neoliberalism: from promissory legitimacy to social anomie. *Journal of Cultural Economy*, 13(3), 318–330.
- Kinnari, H., Laalo, H. & Silvennoinen, H. (2022). Kohti merkityksellistä elämää – jatkuva oppiminen tulevaisuuden hallintana. Teoksessa S. Lemmetty & K. Collin (toim.) *Jatkuva oppiminen ja aikuispedagogiikka työssä*. Jyväskylä: SoPhi, 56–87.
- Lemmetty, S. & Collin, K. (2020). Throwaway knowledge, useful skills or a source for wellbeing? Outlining sustainability of workplace learning situations. *International Journal of Lifelong Education*, 39(5-6), 478–494.
- Valtioneuvosto (2020). *Osaaminen turvaa tulevaisuuden. Jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen linjaukset*. Helsinki: Valtioneuvosto.